

Л. І. Романовська, Л. О. Подкоритова

ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ І ПЕДАГОГІКИ

Навчальний посібник

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

**Львів
“Новий Світ-2000”
2020**

ББК 88+74я7
УДК 159.9+37(075)
Р 69

*Розповсюдження та тиражування
без офіційного дозволу видавництва
заборонено.*

Рекомендовано Міністерством освіти та науки України

Рецензенти:

Чепелєва Н. В. – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України, заступник директора з наукової роботи Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України;

Сметанський М. І. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи Хмельницького інституту соціальних технологій ВМУРоЛ «Україна»;

Дуткевич Т. В. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології освіти, праці та управління Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

ISBN 978-966-418

Романовська Л. І., Подкоритова Л. О.

Р 69 Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник.
– Львів.: «Новий Світ-2000», 2020. – 452 с.

У даному навчальному посібнику подано основний матеріал про цілі і завдання психології і педагогіки, про рівні і структуру психіки та особистості, діяльність, спілкування, особливості процесу навчання і виховання, систему освіти тощо.

Посібник містить два розділи – «Психологія» і «Педагогіка», кожен з яких містить відповідні теми. Окрім ґрунтовного лекційного матеріалу, посібник містить короткий тлумачний словник основних психолого-педагогічних термінів. У додатках подано психодіагностичний інструментарій до курсу, а також варіанти тестових завдань для перевірки і самоперевірки знань студентів.

Рекомендований для студентів, які вивчають курс «Основи психології і педагогіки», викладачів та широкого кола фахівців, які бажають самостійно отримати загальні психолого-педагогічні знання.

ББК 88+74я7
УДК 159.9+37(075)
Р 69

ISBN 978-966-418

© Л. І. Романовська,
Л. О. Подкоритова, 2020
© “Новий Світ-2000”, 2020

Зміст

<i>Передмова</i>	6
Розділ 1. Психологія	7
Тема 1. Вступ до психології	7
1.1. Історичні аспекти становлення психологічної науки	8
1.2. Поняття про психологію та її місце у системі наук	14
1.3. Галузі психології	17
1.4. Психічні явища як загально-психологічна категорія	26
1.5. Науково-дослідні методи психології та педагогіки	30
Питання для самоконтролю	37
Література	38
Тема 2. Психіка та свідомість	39
2.1. Матеріальний субстрат психічного	39
2.2. Поняття про психіку та рівні її розвитку	45
2.3. Свідоме та несвідоме	48
Питання для самоконтролю	57
Література	58
Тема 3. Особистість, її структура та формування	59
3.1. Людина, індивід, особистість, індивідуальність	59
3.2. Психологічна структура особистості	62
3.3. Формування особистості	64
Питання для самоконтролю	70
Література	70
Тема 4. Діяльність як психологічна категорія	72
4.1. Діяльність як провідна психологічна категорія	72
4.2. Провідна діяльність	78
4.3. Гра як вид діяльності	79
4.4. Навчання	82
4.5. Праця як вид діяльності	84
4.6. Творча діяльність	86
4.7. Психолого-педагогічна тріада: знання, уміння, навички	88
Питання для самоконтролю	93
Література	94
Тема 5. Пізнавальна сфера особистості	95
5.1. Відчуття	95
5.2. Сприймання	99
5.3. Мислення як психічний процес та інтелект	102
5.4. Уява	108
5.5. Пам'ять	110
5.6. Увага	120

5.6. Уявлення як психічний пізнавальний процес.....	123
Питання для самоконтролю	129
Література	130
Тема 6. Емоційно-вольова сфера особистості. Психічні стани	132
6.1. Воля. Сила волі та безвілля.....	132
6.2. Емоції та почуття	137
6.3. Психічні та функціональні стани	146
Питання для самоконтролю	156
Література	157
Тема 7. Психічні властивості особистості	158
7.1. Темперамент	159
7.2. Характер.....	169
7.3. Здібності та рівні їх розвитку	179
7.4. Спрямованість та мотивація	186
Питання для самоконтролю	193
Література	194
Тема 8. Система передачі досвіду.....	196
8.1. Поняття про досвід	196
8.2. Сигнальні системи	198
8.3. Мова і мовлення.....	200
8.4. Спілкування	204
Питання для самоконтролю	215
Література	216
Розділ II. Педагогіка	218
Тема 9. Вступ до педагогіки	218
9.1. Зв'язок між психологією та педагогікою	218
9.2. Основні етапи розвитку педагогіки як науки	220
9.2. Поняття про педагогіку	228
9.3. Галузі педагогіки.....	230
Питання для самоконтролю	234
Література	234
Тема 10. Дидактика	235
10.1. Поняття про дидактику.....	236
10.2. Сутність процесу навчання	237
10.3. Закономірності та принципи навчання	239
10.4. Види навчання	247
10.4. Методи навчання.....	249
10.5. Форми організації навчання	259
Питання для самоконтролю	273
Література	273

Тема 11. Теорія виховання	275
11.1. Теорія виховання як наукова і навчальна дисципліна	276
11.2. Поняття про виховання	277
11.3. Основні закономірності і принципи сучасної системи виховання.....	282
11.4. Напрями виховання	288
11.5. Методи виховання	298
11.6. Виховний вплив колективу	316
11.7. Сімейна педагогіка	321
11.8. Самовиховання	326
Питання для самоконтролю	333
Література	333
Тема 12. Освіта в Україні	335
12.1. Історичні аспекти розвитку освіти в Україні.....	336
12.2. Структура освіти України	344
12.3. Органи освіти	348
12.4. Управління освітою.....	352
12.5. Вища освіта в Україні.....	355
12.6. Психолого-педагогічні особливості студентів	366
Питання для самоконтролю	372
Література	373
<i>Заключне слово</i>	373
<i>Короткий термінологічний словник</i>	430
<i>Список використаних джерел</i>	444

Передмова

Психолого-педагогічна грамотність і культура є важливими складовими загальної культури особистості. У свою чергу компонентами психолого-педагогічної культури є теоретичні знання основних психологічних і педагогічних законів, понять, категорій та вміння застосувати їх відповідно до контексту реальної життєвої ситуації. Для оволодіння цими знаннями і вміннями необхідна відповідна навчальна дисципліна та науково-методологічне забезпечення.

Викладання предмету «Основи педагогіки та психології» у закладах вищої освіти є суттєвим зрушенням у напрямку розвитку психолого-педагогічної культури і грамотності громадян України.

Посібник, що пропонується, спрямований на надання у доступній та стислій формі основних психолого-педагогічних понять, законів та принципів, що має сприяти кращому засвоєнню відповідних знань.

Структура посібника: два розділи – «Психологія» і «Педагогіка» включають підрозділи та параграфи відповідно до навчальної програми курсу «Основи психології і педагогіки». Наприкінці кожної теми подається її стислий узагальнений зміст. Найважливіші поняття виокремлено рамкою, що сприятиме кращому узагальненню та засвоєнню матеріалу.

Посібник містить короткий тлумачний словник основних термінів, що у ньому використовувалися, а також додатки. У додатках подано тести для визначення властивостей пізнавальної, емоційної, мотиваційної сфер особистості, особливостей її темпераменту та характеру, а також варіанти тестових завдань для перевірки і самоперевірки знань студентів.

Сподіваємось, що даний навчальний посібник буде корисним для не лише для студентів, які вивчають курс «Основи психології і педагогіки», а й для викладачів даного курсу. Також він стане у нагоді для широкого кола фахівців, які бажають самостійно розвинути психолого-педагогічну культуру і грамотність.